

troçki'nin mirası ve tarihteki yeri

david north

Ağustos 2015

Bu broşürde yer alan makaleler,
Dördüncü Enternasyonal'in Uluslararası Komitesi'nin yayın organı
*Dünya Sosyalist Web Sitesi'*nden (wsws.org)
ve *Toplumsal Eşitlik'*in web sitesi toplumsalesitlik.org'dan alınmıştır.
İletişim için: iletisim@toplumsalesitlik.org

önsöz yerine

Lev Troçki suikastının yetmiş beşinci yılı

Yetmiş beş yıl önce bugün, 20 Ağustos 1940'ta, Rus Devrimi'nin iki önderinden biri ve Dördüncü Enternasyonal'in kurucusu, Lev Troçki, Stalinist ajan Ramón Mercader'in buz baltasıyla gerçekleştirdiği bir saldırıya uğradı. Saldırı, Troçki'nin son sürgün yeri olan, Meksika, Coyoacán'daki villasında gerçekleşti. Büyük devrimci, aldığı yaralardan dolayı, ertesi gün, 60 yaşında öldü.

Troçki cinayeti, 1933'te Almanya'da faşizmin zaferini, 1936-39 İspanyol Devrimi'nin yenilgisini, 1936-38 Moskova Duruşmalarını ve Büyük Terörü ve Eylül 1939'da II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesini kapsayan uluslararası siyasi gericiğin doruk noktasında gerçekleşmişti. Troçki'nin öldürülmesi, onun açıkladığı gibi emperyalizmin siyasi ajanı olan Stalinist bürokrasinin, Troçki'nin uğruna mücadele ettiği Marksist ilkelerin oluşturduğu tehlikeye yanıtıydı. Stalin, Troçki yaşadığı sürece, en amansız karşıtıyla uğraşmak zorunda kalacaktı.

Bununla birlikte, olağanüstü eşitsizliklere karşı, Troçki, onu öldüren suikastçılardan daha uzun yaşayan Dördüncü Enternasyonal'i kurmayı başarmıştı. Yetmiş beş yıl sonra, Troçki'nin uluslararası sosyalizm tarihindeki benzersiz konumu tartışmasızdır. O, yalnızca 20. yüzyılın gidişatını etkilemekle kalmayıp, yazıları ve düşünceleri, işçi sınıfını yeni bir devrimci mücadele dönemine girerken yönlendirmek için temel bir rehber olmaya devam eden, dünya tarihsel bir kişilik olarak her zamankinden daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Troçki'nin yaşamı ve yazgısı, 20. yüzyılın ilk yarısının büyük olaylarına ayrılmaz bir şekilde bağlıydı. Troçki ve Lenin, kapitalizmin tahribatına ve dehşet verici I. Dünya Savaşı katliamına karşı uluslararası işçi sınıfı mücadelesinin muazzam yükselişinin zirvesi olan Rus Devrimi'nin başlıca önderleriydi. Bizzat devrimin siyasi teorisi, Troçki'nin, 1905 Rus Devrimi'nin ortasında biçimlenmiş olan ve Rusya gibi az gelişmiş ülkelerdeki demokratik görevlerin yalnızca işçi sınıfının dünya sosyalist devriminin bir parçası olarak iktidarı almasıyla tamamlanabileceğini açıklayan Sürekli Devrim Teorisi tarafından sağlanmıştı.

Troçki, altı yıl boyunca, 1917 Ekim olaylarıyla kurulan işçi devletinin örgütlenmesinde ve savunusunda, Sovyet Rusya'nın ilk dışişleri komiseri ve Kızıl Ordu'nun kurucusu ve komutanı olmak da dahil, vazgeçilmez bir rol oynadı.

Troçki, o 38 yaşındayken gerçekleşen Rus Devrimi'ndeki rolünden dolayı, işçi sınıfının ve sosyalist hareketin en büyük önderlerinden biri olarak tarihte bir yer edinirdi. Bununla birlikte, o, sonradan, en önemli ve kalıcı siyasi katkısını oluşturan şeyin, Sovyetler Birliği'nin Stalinist yozlaşmasına karşı, Dördüncü Enternasyonal'in kuruluşuyla doruk noktasına ulaşan mücadelesi olduğunu yazacaktı.

Stalin ile Troçki arasında ortaya çıkan çatışma, iki birey arasında kişisel iktidar üzerine öznel bir kavga değil; uzlaşmaz siyasi programlar arasında sürdürülen temel bir mücadeleydi. Stalin'in iktidarı sağlamlaştırması ve onun şahsında cisimleşen bürokratik diktatörlük, Rus Devrimi'nin kaçınılmaz sonucu değildi. Aksine, o, dünya devriminin yenilgileri eliyle yalıtılmış, ekonomik olarak geri bir işçi devletinin özgün koşullarından gelişmişti. Yedi yıllık savaş ve emperyalist destekli iç savaş, devrimin toplumsal temeli olan işçi sınıfına devasa bir bedel ödetmişti. Yaşamının son yılında Troçki'ye, Sovyetler Birliği'nin bürokratik yozlaşmasına karşı savaş açmak için ortak eylem çağrısı yapmış olan Lenin'in hastalığı ve ölümü, Stalin'in iktidara gelişini kolaylaştırdı.

Stalin, iktidarı işçi sınıfından gasp eden tutucu bir aygıtın çıkarlarını açıkça dile getirdi ve Rusya'daki devrim ile uluslararası sınıf mücadelesi arasındaki zorunlu bağlantıyı inkar etti. İlk kez 1924'te açık bir şekilde ifade edilen *"tek ülkede sosyalizm"* programı, sosyalizme, Rusya sınırları dışındaki devrimden bağımsız olarak Sovyetler Birliği'nde ulaşılabileceği biçimindeki yanlış ve Marksizm karşıtı iddiaya dayanıyordu. Bu program, uluslararası işçi sınıfının Sovyet bürokrasisinin çıkarlarına tabi kılınmasını meşrulaştırdı ve 1926 Britanya Genel Grevi'nin yenilgisine ve 1925-27 Çin Devrimi'nin ezilmesine yol açan politikaları haklı göstermeye hizmet etti. Troçki, daha sonra, otobiyografisinde, *"Her şey ve her zaman devrim için değil ama kendim için de bir şeyler' duygusu, 'Kahrolsun sürekli devrim' olarak değiştirildi."* diye yazacaktı.

Troçki, Stalinizme yönelik eleştirisinde, Stalinist bürokratların faydacı manevraları ile karşılaştırılamayacak derecede ileri görüşlü olduğu kanıtlanan bir dünya sosyalist devrimi teorisi geliştirdi. Onun 1923'te kurduğu Sol Muhalefet, sürekli devrim teorisine dayanarak, Sovyetler Birliği içinde sosyalizme doğru ilerlemenin, dünya sosyalist devriminin gelişmesine bağlı olduğunda ısrar ediyordu. Troçki, 1930'da yazdığı ve bugün çok daha güçlü bir şekilde geçerli olan bir paragrafta, şunu belirtti:

"Sosyalist devrimin ulusal sınırlar içinde tamamlanması düşünülemez. Burjuva toplumundaki krizin temel nedenlerinden biri, onun tarafından yaratılmış üretici güçlerin, artık ulus devlet çerçevesiyle uzlaşmıyor olması gerçeğidir. Buradan, bir yandan emperyalist savaşlar, diğer yandan da burjuva bir Avrupa Birleşik Devletleri ütopyası çıkar. Sosyalist devrim ulusal alanda başlar, uluslararası arenada gelişir ve dünya sahnesinde tamamlanır. Böylece, sosyalist devrim, kelimenin yeni ve daha geniş bir anlamında, bir sürekli devrim haline gelir; o, yalnızca, yeni toplumun gezeğenimizin tamamında nihai zafere ulaşmasıyla tamamlanacaktır."

Stalinist bürokrasinin sosyalist enternasyonalizmi inkarı, Troçki'nin siyasi etkisini yok etmeyi ve onun uğruna mücadele ettiği perspektif ile bizzat Rus Devrimi'ne rehberlik etmiş olan perspektif arasındaki bağlantıyı reddetmeyi amaçlayan bir tarihsel çarpıtma kampanyasını gerektiriyordu. Bu, Troçki'ye ve onun

destekleyicilerine karşı her zamankinden daha doğrudan ve şiddetli bir kampanyayla birleştirildi.

Troçki, Kasım 1927'de Rus Komünist Partisi'nden çıkartıldı; bunu Sol Muhalefet'in tüm üyelerinin bir ay sonra ihraç edilmesi izledi. O, Ocak 1928'de, bugünkü Kazakistan'ın dağlarında bulunan Alma Ata'ya sürgün edildi. Troçki, bir yıl sonra, Sovyetler Birliği'nden çıkartıldı ve Türkiye, Büyükada'da (Prinkipo) geçici oturma izni aldı. Stalinistlerin, sosyal demokratların ve emperyalist güçlerin birleşik düşmanlığı nedeniyle, sonradan *"vizesiz bir gezegen"* dediği durumla karşı karşıya kalan Troçki, 1933'te Türkiye'den Fransa'ya, 1935'te Norveç'e ve sonunda, 1937'de Meksika'ya taşınmaya zorlandı.

Troçki'nin Sovyetler Birliği'nden çıkarılması ile Meksika'ya ulaşması arasındaki sekiz yıl içinde, işçi sınıfı, Stalinist ve sosyal demokrat bürokrasilerin ihanetinin yol açtığı bir dizi yenilgiye maruz kaldı. Almanya'da faşizmin 1933'te elde ettiği zaferi, işçi sınıfının *"Halk Cephesi"* bayrağı altında kapitalist sınıfın siyasi egemenliğine tabi kılındığı Fransa'daki ve İspanya'daki devrimci ayaklanmalarının boğazlanması izledi.

Troçki, Hitler'in iktidara yükselmesinin (Alman ve uluslararası işçi sınıfı için, Komünist Enternasyonal'in korkunç politikaları eliyle mümkün kılınan devasa bir felaket) ardından, yeni bir enternasyonalin, Dördüncü Enternasyonal'in kurulması için çağrı yaptı. O, Rus Devrimi'nin kazanımlarının, yalnızca, ulusalcı bürokrasiyi alaşağı edecek bir siyasi devrim yoluyla savunulabileceği uyarısında bulundu.

Troçki'nin ve Dördüncü Enternasyonal'in temsil ettiği tehdit karşısında dehşete kapılan Stalin, Sovyetler Birliği içinde ve uluslararası ölçekte, her zamankinden daha acımasız şiddete ve baskıya başvurdu. 1936-1938 Moskova Duruşmaları Stalinist rejimin tüm siyasi muhaliflerine yöneltilirken, esas hedefler Troçki'nin destekçileriydi. Rusya'daki muazzam devrimci kültür geleneğinin ürünü olan yüz binlerce sosyalist, bir siyasi soykırımda katledildi.

Rejimi savunmak için gereken büyük şiddet, Stalin'in egemenliğinin Rus Devrimi'nin bir devamı değil ama onun mezar kazıcısı olduğunun inkar edilemez kanıtını oluşturuyordu. Troçki, 1937'de, Stalinizm ile gerçek Marksizmin, *"sadece kanlı bir çizgiyle değil ama bütün bir kan ırmağıyla"* ayrılmış olduğunu yazdı.

Troçki, göstermelik duruşmaları ve Stalinizmin siyasi suçlarını teşhir etmek için korkusuz bir kampanya başlattı. Buna yanıt olarak, Stalinist GPU (devlet gizli polisi), Troçki'nin en yakın destekleyicilerini ve yoldaşlarını fiziksel olarak tasfiye etmek için sistematik olarak çalıştı. Stalinist ajanlar tarafından öldürülenler arasında, Troçki'nin siyasi sekreterlerinden Erwin Wolf (Temmuz 1937), GPU'dan ayrılıp kaçan ve Troçki'yi desteklediğini ilan eden Ignace Reiss (Eylül 1937), Troçki'nin oğlu ve yakın çalışma arkadaşı Lev Sedov (Şubat 1938) ve Dördüncü Enternasyonal'in Temmuz 1938'de kaçırılıp öldürülen sekreteri Rudolf Klement bulunuyordu.

Bu suikastları, Sedov'un güvenini sinsice kazanmış ve onun sekreteri olarak görev almış olan Mark Zborowski dahil, Troçkist harekete sızmış GPU ajanları mümkün kılmişti.

Ancak Stalinist rejim, Troçki yaşadıkça rahat edemezdi. Victor Serge, 1937'de şöyle yazmıştı:

"Rejimin yapısını yıkıma uğratan delice yasaklamaların, nefret ve korku dışında hiçbir açıklaması yok... Yedek ekip, bir önlem olarak vurulmuştur. Geriye sadece İhtiyar kalıyor... İhtiyar yaşadığı sürece, zafer kazanmış bürokrasi için güvenlik olmayacak."

Dördüncü Enternasyonal, olağanüstü zor şartlara rağmen (Klement'in sadece iki ay önce öldürülmesi dahil), Eylül 1938'de Kuruluş Kongresi'ni topladı. Troçki tarafından kaleme alınan kuruluş belgesi, şu uyarıda bulunuyordu:

"Proleter devrimin nesnel ön koşulları 'olgunlaşmış' olmakla kalmayıp, kısmen çürümeye başlamıştır. Önümüzdeki dönemde bir sosyalist devrimin gerçekleşmemesi durumunda bütün insanlık kültürünü bir felaket tehdit etmektedir. Şimdi her şey proletaryaya, yani onun devrimci öncüsüne bağlıdır. İnsanlığın tarihsel krizi, devrimci önderliğin krizine indirgenmiştir."

Emperyalizmin savaş yönelimi, bir kez daha, bir devrimci ayaklanmalar dalgasını ateşleme tehlikesi oluşturuyordu. Dünya emperyalizminin Stalinist ajanları aracılığıyla Dördüncü Enternasyonal'in önderliğinin kafasını koparmaya çalışmasının nedeni tam da buydu. Troçki, Ekim 1938'deki bir makalesinde, eli kulağındaki savaş ile Troçkist harekete yönelen şiddet arasındaki bağlantıyı yazdı:

"Son savaşın başlangıcında Jean Juarez, savaşın sonunda ise Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg katledilmişti... Enternasyonalistlerin kökünü kazıma çalışması, savaşın patlak vermesi öncesinde, dünya ölçeğinden çoktan başlamış durumda. Emperyalizm, artık bir 'güzel tesadüf'e bağlı kalmak zorunda değildir. O, Stalinist Mafya içinde, devrimcileri sistematik olarak imha etmeye hazır bir uluslararası temsilciye sahiptir... Emperyalizm, savaş zamanında onu tehdit edecek ölümcül tehlikenin hangi taraftan geleceğini, Stalinist gangsterleri aracılığıyla önceden göstermektedir. Emperyalistler yanılmıyorlar."

Eylül 1939'de II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, dünya kamuoyu Avrupa'daki felakete yoğunlaşmışken, Stalinist rejim tarafından, Troçki'yi öldürme seferberliğini tırmandırmak için bir fırsat olarak görüldü. Onun hayatına yönelik ilk saldırı girişimi, Stalinist ressam David Alfaro Siqueiros'in önderlik ettiği bir suikast timi tarafından, 24 Mayıs 1940'ta gerçekleşti.

Troçki ve eşi Natalya saldırıyı atlamaştı fakat Troçki, bunun son girişim olmadığını biliyordu. Troçki, iki hafta sonra, dikkat çekici bir nesnellikle, *"Ben, bu gezegende, kurala uygun olarak değil ama kuralın bir istisnası olarak yaşıyorum."*

diye yazdı. *“Bir devrimci, bizimki gibi gerici bir çağda, akıntıya karşı yüzmek zorundadır. Ben, yeteneğim el verdiği ölçüde bunu yapıyorum. Dünya gericiliğinin basıncı, kendisini, belki de en acımasız şekilde, benim kişisel yazgımda ve bana yakın olanların yazgısında dışa vurmuştur. Bunda, hiçbir şekilde bana ait herhangi bir erdem görmüyorum: bu, tarihsel koşulların iç içe geçmesinin sonucudur.”*

Troçki, çok geçmeden, 20 Ağustos 1940'ta, kendisine Troçkist hareketin bir destekçisi süsü veren Stalinist bir ajan, Merceder tarafından yere yıkıldı.

1975'te, Dördüncü Enternasyonal'in Uluslararası Komitesi (DEUK), GPU'nun Troçkist harekete ne ölçüde sızdığını ortaya çıkaran, Troçki suikastının arkasındaki koşullara yönelik bir soruşturma başlattı. Soruşturma, yalnızca Zborowski'nin rolünü değil ama o zamanlar ABD'deki Troçkist hareket Sosyalist İşçi Partisi'nin (SWP) ulusal sekreteri James Cannon'un sekreteri olarak çalışan Sylvia Callen'in, ilk suikast girişimi gecesinde koruma ekibinde yer alan Robert Sheldon Harte'nin ve Troçki'nin sekreteri, suikast sırasındaki koruması olan ve ileride, SWP'nin siyasi yozlaşma dönemi boyunca önderliğini yapan Joseph Hansen'in rolünü de belgelemiştir.

SWP ve Troçkist hareketin tüm dönemleri Güvenlik ve Dördüncü Enternasyonal soruşturmasını kınadı ve ona karşı çıktı. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği arşivinden ortaya çıkan sonraki malzeme, DEUK'un, bu en büyük siyasi suçların hazırlanmasına ve uygulanmasına yardım eden bireyler hakkında vardığı sonuçların tamamını doğrulamıştır.

Troçki, öldüğü anda, 20. yüzyılın ilk on yıllarının devrimci yükselişinden doğan klasik Marksizm geleneğinin en büyük temsilcisiydi. Onun öldürülmesi, uluslararası sosyalist harekete çok büyük bir darbe indirdi ama o, arkasında, Dördüncü Enternasyonal'in gelişmesi için sağlam bir zemin yaratan siyasi ve teorik bir miras bırakmıştı. Gerçekten de, Troçki, yaşamının son yıllarında, sosyalist hareketin II. Dünya Savaşı'nın ardından karşılaşıcağı merkezi siyasi konular olarak ortaya çıkacak sorunlarla boğuştu.

Troçki, Dördüncü Enternasyonal'i kurarken, yalnızca Stalinistlerle ve emperyalistlerle değil, 1930'ların yenilgilerinden, işçi sınıfının sosyalist bir devrimi gerçekleştirmekten aciz olduğu sonucunu çıkararak bütün bir küçük-burjuva entellektüeller tabakasıyla da mücadele etmişti. Onlar, kendilerinin sosyalizm uğruna mücadeleyi terk etmelerini haklı göstermek için, işçi sınıfının önderliğinin ihanetinin sorumluluğunu işçi sınıfına yüklediler. Troçki, *“Yenilgilerin nedeninin bizzat proletaryanın toplumsal niteliklerinde yattığını doğru olarak varsayarsak, o zaman, modern toplumun durumunun umutsuz olarak kabul edilmesi gerekir.”* diye yazmıştı.

Sosyalizmin morali bozuk inkarı ve işçi sınıfının devrimci rolünün reddi, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki on yıllarda defalarca ortaya çıktı. Onlar, Dördüncü Enternasyonal içinde, Stalinist ve sosyal demokratik bürokrasiler ile burjuva milliyetçi hareketlere bir uyarlanma olan Pabloculuk biçiminde ifade buldular.

Bu güçler, sınıf çatışmasının yoğunlaşmasının ortasında, Yunanistan'da yaptıkları gibi, her zamankinden daha dolaysız bir şekilde devlet iktidarı örtüsüne bürünme peşinde koşarak, keskin bir şekilde sağa kaymışlardır. İnsan, Troçki'nin, günümüzün bencil ve kendini ön planda tutan üst orta sınıfını şiddetle eleştirmek için yazın becerisini ve ölçülemez zekasını nasıl harekete geçireceğini; Syriza'nın ve Podemos'un rezil politikalarını nasıl teşhir edeceğini; entellektüel şarlatanları ve Slavoj Žižek gibi sahte solcu ünlüleri nasıl sert bir dille eleştireceğini hayal edebilir.

Troçki'nin eşsiz bir berraklıkla anlamış ve açıklamış olduğu şey, önderliğin belirleyici rolüydü. Onun hem Rus Devrimi'nin olumlu kazanımından hem de onu izleyen yenilgilerden çıkardığı başlıca ders, sosyalist devrimin zaferinin ve buna bağlı olarak insanlığın varlığını sürdürmesinin, devrimci önderlik krizini çözmek uğruna amansız bir mücadeleyi gerektirdiğiydi. Bu temel gerçek, onun ölümünden sonraki on yıllarda tekrar tekrar kanıtlanacaktı.

Devrimci önderlik krizinin merkeziliği, siyasi mücadelenin en yüksek görev olduğu anlamına gelmektedir. Troçki, kişisel özgürlük bayrağı altında siyasi sorumluluklarından kaçınanları yalnızca küçümserdi. O, Dördüncü Enternasyonal'in kuruluşunu kutlayan bir konuşmasında, *"Bırakalım dar kafalılar boş uzayda kendi bireyselliklerini kovalasınlar."* demişti. *"Evet, partimiz, her birimizi bütünüyle alır. Ama bunun karşılığında her birimize en yüksek mutluluğu verir: daha iyi bir geleceğin inşasında görev alma, insanlığın yazgısının bir parçasını omuzlarında taşıma ve yaşamını boşa geçirmemiş olma bilinci."*

Troçki'nin kalıcı önemi, onun tarihsel itibarına yönelik bitmek bilmez saldırıda ifade ediliyor. Yine de, bugün Troçki'ye sövüp sayanlar başarıya ulaşamayacaklar. Tarih, Troçki'nin, kapitalizmin can çekişmesine ilişkin çözümlemesini doğrulamıştır. Onun düşüncelerinin ve temsil ettiği tarihsel geleneğin gücü, zamanın sınavından geçmiştir. Onun kurduğu hareketin tek gerçek ve tutarlı devrimci eğilim olduğu kanıtlanmıştır.

En önemlisi, Troçki'nin uğruna mücadele ettiği temel görev, bugün, işçi sınıfının karşı karşıya olduğu merkezi konu olmaya devam etmektedir: devrimci bir önderliğin inşası.

Bu ilkeler, Dördüncü Enternasyonal'in Uluslararası Komitesi'nde (DEUK) yaşamaktadır. Onun suikasta uğramasının yıldönümü, yalnızca, onun anısına layık olduğu saygıyı göstermek için bir fırsat değil; bu anıyı Sosyalist Devrimin Dünya Partisi olarak DEUK'u inşa etme mücadelesini güçlendirerek onurlandırmak olmalıdır.

Joseph Kishore / 20 Ağustos 2015

***

Troçki'nin mirası ve 20. yüzyıl tarihindeki yeri

David North / 21 Ocak 2001

Aşağıdaki yazı, WSWs'nin Uluslararası Yayın Kurulu'nun başkanı ve ABD'deki Sosyalist Eşitlik Partisi'nin ulusal sekreteri David North tarafından, 21 Ocak 2001 tarihinde, Avustralya'daki Sosyalist Eşitlik Partisi tarafından Sidney'de düzenlenen bir uluslararası yaz okulunda verilen konferansın metnidir.

Lev Troçki'nin öldürülmesinden altmış yıl sonra

Altmış yıldan biraz daha uzun bir süre önce, 21 Ağustos 1940'ta, insanlığın kendi kurtuluşu uğruna mücadelesinin tarihinde tartışmasız bir biçimde ve her zaman en öndeki yerlerden birini alacak bir insan öldü. Tarihçiler, gelecek yıllarda ve on yıllarda, 20. yüzyılın tarihini inceler, tahlil eder ve yorumlarken, Lev Troçki her zamankinden daha ağır basacaktır. Geçen yüzyılın mücadeleleri, özlemleri ve trajedileri, başka hiçbir yaşamda, Troçki'nin yaşamında olduğu kadar derin ve soylu bir biçimde yansıtılmamıştır. Thomas Mann'ın, "*Zamanımızda insan soyunun yazgısı kendisini siyasi bağlamda ortaya koymaktadır,*" diyerek ifade ettiği dikkat çekici gözlemini doğru olarak kabul edersek, hiçbir abartma endişesine kapılmadan, bu yazgının en bilinçli gerçekleşmesini Troçki'nin altmış yıllık yaşamında bulduğu söylenebilir. Lev Troçki'nin biyografisi, sosyalist dünya devriminin yirminci yüzyılın ilk yarısı boyunca yaşadığı iniş ve çıkışların en temel ve yoğunlaşmış ifadesidir.

Troçki, ölümünden üç yıl önce, kendisine karşı kuşkucu ve düşmanca bir tutum içinde olan Amerikalı bir gazeteci ile yaptığı bir tartışma sırasında, kendi yaşamını şaşırtıcı ve sonuç olarak trajik bir olaylar dizisi olarak değil; devrimci hareketin tarihsel yörüngesindeki farklı aşamalar bağlamında değerlendirdiğini açıklamıştı. Onun 1917'de iktidara yükselişi, işçi sınıfının benzeri görülmemiş bir yükselişinin ürünüydü. Onun altı yıl boyunca sahip olduğu güç bu kalkışmanın yarattığı toplumsal ve siyasi ilişkilere bağlıydı. Troçki'nin kişisel siyasi yazgısındaki gerileme, bu devrimci dalganın amansız bir biçimde geri çekilmesinden kaynaklandı. Troçki, iktidarı, Stalin'den daha az yetenekli bir politikacı olduğu için değil; onun gücünün dayandığı toplumsal güç (Rus ve uluslararası işçi sınıfı) siyasi gerileme içinde olduğu için kaybetti. Rus işçi sınıfının iç savaş sonrasındaki bitkinliği, Sovyet bürokrasisinin artan gücü ve Avrupa işçi sınıfının (özellikle Almanya'da) yaşadığı yenilgiler, son tahlilde, Troçki'nin iktidardan düşüşünü belirleyen etkenlerdi.

Uluslararası işçi sınıfının yaşadığı bütün sonraki yenilgiler, Troçki'nin kişisel yazgısında kayda geçirildi: 1927'de Çin Devrimi'nin yenilgisinin neden olduğu siyasi moral bozukluğu, Stalin'e, Sol Muhalefet'i Komünist Enternasyonal'den ihraç etme ve Troçki'yi önce Alma Ata'ya ve çok geçmeden de SSCB sınırlarının dışına sürgün etme fırsatını verdi. 1933'te Hitler'in elde ettiği (Stalinistlerin yönetimindeki Alman Komünist Partisi'nin canice sorumsuz politikalarının

mümkün kıldığı) zafer, Moskova Duruşmaları'na, Stalinist Halk Cephesi politikalarının neden olduğu siyasi felaketlere ve Troçki'nin Avrupa kıtasından uzaktaki Meksika'ya son sürgününe yol açan bir dizi korkunç olaylar zincirini harekete geçirdi.

Troçki, orada, Mexico City'nin kenar mahallesi Coyoacan'da, Stalinist bir ajan tarafından katledildi. Troçki'nin ölümü, tam da kanlı faşist ve Stalinist karşı-devrim sefahatinin doruk noktasında gerçekleşti. O zamana kadar, Troçki'nin Sovyetler Birliği'ndeki neredeyse bütün eski yoldaşları ortadan kaldırılmıştı. Troçki'nin dört çocuğunun tamamı ölmüştü. İki büyük kızı, babalarına yapılan zulmün neden olduğu sıkıntılar nedeniyle erken yaşlarda öldüler. İki oğlu, Sergey ve Lev, Stalinist rejim tarafından katledildi. Lev Sedov, 1938 yılının Şubat ayında Paris'te öldüğünde, Dördüncü Enternasyonal içinde babasından sonra gelen en önemli siyasi kişilikti. Dördüncü Enternasyonal'in sekreterliğinde yer alan diğer olağanüstü kişiler (Erwin Wolf ve Rudolf Klement) 1937 ve 1938'de öldürüldüler.

1940'ta, Troçki, öldürülmesine neredeyse kaçınılmaz gözüyle bakıyordu. Bu, hiçbir biçimde, onun kötümser bir tavırla kaderine razı olduğu anlamına gelmiyordu. O, Stalin ve onun GPU/NKVD aygıtı içindeki ajanları tarafından hazırlanmakta olan saldırıyı savuşturmak ve ertelemek için elinden gelen her şeyi yaptı. Ama o, Stalin'in düzenlediği komploların karşı-devrim eliyle beslendiğini kavramıştı. *"Yaşıyor olmam"* diye yazmıştı Troçki, *"kurala uygun değil, istisnai bir durumdur."* O, Stalin'in, saldırıya geçmek için, 1940'ın ilkbaharı sırasında Batı Avrupa'da bir sıcak savaşın patlak vermesinden faydalanacağını öngörmüştü. Troçki haklı çıktı.

İlk önemli suikast girişimi 24 Mayıs 1940 akşamı, dünyanın dikkati Hitler'in Fransız ordusunu bozguna uğratması üzerinde yoğunlaşmışken gerçekleşti. İkinci ve başarılı girişim, aynı yılın yaz sonundaki Britanya Savaşı sırasında yaşandı.

Sürgünde ve tamamen soyutlanmış bir durumda olan Troçki'den neden o kadar çok korkuluyordu? Onun ölmesi neden gerekiyordu? Bunun siyasi bir açıklamasını bizzat Troçki yapmıştı. Troçki, 1939 yılının sonbaharında, Stalin-Hitler Paktının imzalanmasından (ki o, bunu da öngörmüştü) ve II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden birkaç hafta sonra Hitler ile Fransız büyükelçisi Coulondre arasında geçen ve bir Paris gazetesinde yayınlanan bir söyleşiye dikkat çekti. Hitler, Stalin ile yaptığı anlaşmanın kendisine Almanya'nın batıdaki düşmanlarını yenilgiye uğratma serbestliği sağlayacağından övünerek söz ederken, Coulondre, Führer'in sözünü şu uyarıyla keser: *"(Savaşın çıkması durumunda) gerçek kazanan Troçki olacak. Bunu iyice düşündünüz mü?"* Hitler, Fransız büyükelçinin değerlendirmesine katıldığını söyler ama kendisini buna zorladıkları için hasımlarını suçlar. Bu şaşkıncu habere gönderme yapan Troçki, şunları yazdı:

"Bu beyefendiler devrim heyulasına bir kişinin adını vermeyi seviyorlar... Hem Coulondre hem de Hitler, Avrupa'nın üzerine çökmekte olan

barbarlığı temsil ediyorlar. Aynı zamanda, her ikisi de, kendi barbarlıklarının sosyalist devrim tarafından yenilgiye uğratılacağından kuşku duymuyor."

Faşist ve demokratik kamplarda yer alan emperyalistler Troçki'den ne kadar çok korkuyor olsalar da, Stalinist bürokrasi tarafından hissedilen korku daha büyüktü. Stalin, Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus ordularının yaşadığı yenilgilerin rejimi itibar kaybına uğrattığını ve kitleleri harekete geçirdiğini unutmamıştı. Hitler'le yapılan antlaşmaya rağmen savaşın çıkması durumunda benzer bir tehlike söz konusu olmayacak mıydı? Troçki, yaşadığı sürece, bürokratik diktatörlüğe karşı büyük devrimci alternatif, 1917 Ekim'i'nin programının, ideallerinin ve ruhunun bireysel olarak cisimleşmiş hali olarak kalacaktı. İşte bu nedenle Troçki'nin yaşamasına izin verilemezdi.

Ama Troçki korkusu, onun ölümünden sonra bile yatışmadı. Sadece yaşadığı sırada değil, öldükten onlarca yıl sonra bile iktidardakileri korkutma gücünü koruyan başka bir kişi bulmak zordur. Troçki'nin tarihsel mirası, her türlü asimile edilmeye ve kendine mal etmeye karşı direnmektedir. Marx'ın ölümünün üzerinden 10 yıl geçmeden, Alman Sosyal Demokrasisi'nin teorisyenleri onun yazdıklarını sosyal reform perspektifi için kabul edilebilir hale getirmenin yollarını bulmuşlardı. Lenin'in yazgısı daha da kötü oldu (cesedi mumyalandı ve teorik mirası tahrif edildi ve bürokratik olarak onaylanmış bir devlet dini haline getirildi). Troçki'ye bunu yapmak mümkün olmadı. Onun yazdıkları ve yaptıkları devrimci içerikleri bakımından fazlasıyla kesin ve somuttu. Dahası, Troçki'nin çözümlediği siyasi sorunlar, tanımladığı toplumsal-siyasal ilişkiler ve hatta o kadar tam, yerinde ve sert bir biçimde betimlediği siyasi partiler, yüzyılın geri kalanının büyük bölümü boyunca varlıklarını sürdürdüler.

1991 yılında, Duke Üniversitesi, akademik çevrelerde bu alanda uzman olarak görülen, ateşli bir anti-Marksist olan Robert J. Alexander tarafından uluslararası Troçkist hareket üzerine yapılmış 1.000 sayfalık bir inceleme yayınladı. Alexander, [kitabın] önsözünde, şu dikkat çekici saptamayı yapıyor:

"1980'lerin sonlarında, Troçkistler, hiçbir zaman herhangi bir ülkede iktidara gelmiş değillerdi. Uluslararası Troçkizm, her ne kadar Stalinizmin mirasçılarının yaptıkları gibi kurumsallaşmış bir rejimin desteğinden yararlanmasa da, hareketin birçok ülkede var olmaya devam etmesi, dünya uluslarının çoğundaki siyasi hayatın istikrarsızlığı ile birlikte ele alındığında, Troçkist bir partinin iktidara gelebilme olasılığının görülebilir bir gelecekte tamamen yok sayılamayacağı anlamına gelmektedir." [1]

O "kurumsallaşmış rejim", Alexander'ın kitabının yayınlanmasının üzerinden çok fazla zaman geçmeden ortadan kalktı. Sovyet bürokrasisi, Lev Troçki'ye itibarını hiçbir zaman iade etmedi. Tarih, sıklıkla belirtildiği gibi, en büyük ironi ustasıdır. Stalinistler, onlarca yıl boyunca, Troçki'nin Sovyetler Birliği'ni yıkmak istediğini, SSCB'yi parçalamak için emperyalistlerle gizli anlaşmalar içinde olduğunu öne

sürdüler. Troçki, iddia edilen bu tür suçlar nedeniyle, Sovyet rejimi tarafından gıyabında ölüm cezasına çarptırılmıştı. Ama sonunda SSCB'yi dağıtan ve ortadan kaldıran, Troçki'nin son derece öngörülü bir biçimde uyarılmış olduğu gibi, bizzat Sovyet bürokrasisi oldu. Sovyet bürokrasisi, bunu, asla Troçki'ye ve oğlu Lev Sedov'a yöneltilmiş olan suçlamaları açıkça ve doğrudan reddederek yapmadı. Bunun yerine, Gorbaçov ve Yeltsin için SSCB'nin ölüm fermanını imzalamak, Troçki'ye yöneltilmiş olan bütün suçlamaların baştan sona düzmece olduğunu kabul etmekten daha kolaydı.

Son 60 yılda gerçekleşmiş olan devasa boyutlardaki ekonomik ve toplumsal değişiklikleri hiçbir biçimde küçümsemeden, bugün Troçki'nin ele aldığı sorunlardan, konulardan ve temalardan çok da uzakta olmadığımızı rahatlıkla söyleyebiliriz. Troçki'nin yazdıkları, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra bile, olağanüstü ölçüde çağdaş bir karakter taşımaya devam ediyor. Troçki'nin yazdıklarının incelenmesi, yalnızca 20. yüzyıl siyasetini anlamak için değil; aynı zamanda ve ondan daha az önemli olmayan bir biçimde, 21. yüzyılın ilk on yılında karşı karşıya olduğumuz bu çok karmaşık dünyada, bir kişinin siyasi olarak yönünü bulabilmesi için de gereklidir.

Eğer siyasi bir kişiliğin büyüklüğü, mirasının kapsamı ve geçerliliğinin sürekliliği ile ölçülüyorsa, o zaman Troçki'nin 20. yüzyılın birinci sınıf önderleri arasında konulması gerekir. Bir an için, 1940 yılında dünya sahnesine egemen olmuş siyasi kişilikleri gözümüzün önüne getirelim. İnsan, bu dönemin totaliter önderlerinin isimlerini (Hitler, Mussolini, Stalin, Franco) ağzını bozmadan telaffuz etmekte bile zorlanıyor. Bunlar, arkalarında, sözle ifade edilemeyecek korkunç suçların anılarından başka hiçbir şey bırakmadılar. Emperyalist demokrasilerin "büyük" önderleri Roosevelt ile Churchill'e gelince, hiç kimse onların çarpıcı şahsiyetler olduklarını ve parlamenter siyaset çerçevesinde belirli bir beceri gösterdiklerini inkâr etmeyecektir. Amerikan başkanından daha parlak biri olan Churchill, yetenekli bir hatipti ve yazar olarak bir miktar beceri gösterdi. Ama bu her iki adamın da bir miras bıraktığından söz edilebilir mi? Herhangi biri, ciddi olarak, Churchill'in ve Roosevelt'in konuşmalarında ve/veya kitaplarında (bu arada, bu ikincisi [Roosevelt] hiç kitap yazmadı) 21. yüzyılın başlangıcında karşılaştığımız siyasi sorunların anlaşılmasına katkı yapacak herhangi bir tahlil ve kavrayış bulunduğunu söyleyebilir mi?

Troçki, bu insanların yaşadıkları dönemde bile, kendi siyasi çağdaşlarının çok daha üzerinde bir yere sahipti. Sözüünü ettiğim kişilerin etkileri, devletin iktidar araçları üzerinde sahip oldukları kontrol ile bağlantılı ve ona bağımlıydı. Onların, o güçten koparılmaları durumunda dünyanın ilgisini üzerlerine çekmeleri neredeyse hiç mümkün olmazdı. Kremlin'den ve onun terör aygıtından koparılmış Stalin, Ekim 1917'den önce olduğundan daha "silik bir gölge"den fazla bir şey olamazdı.

Troçki, 1927'de, iktidarın bütün resmi donanımlarından yoksun bırakılmıştı. Buna karşılık, o asla aciz bir konuma düşmedi. Troçki, İbsen'in *Bir Halk Düşmanı*'nın bitiminde Dr. Stockman'a söylediği ünlü cümleyi aktarmayı çok severdi: "*Dünyadaki en güçlü insan, tek başına ayakta durandır.*" Norveçli büyük oyun yazarının bu sezgisi, bütün Rus devrimcilerinin en büyüğünün yaşamında gerçeğe dönüştü. Troçki, insanlığın ilerici mücadelelerine karşılık gelen ve bunları dile getiren, dolayısıyla tarihsel zorunluluğun gücünü barındıran düşüncelerin ve ideallerin gücünü, en ilham verici ve zamanın ötesine geçecek biçimde ortaya koydu.

Bir yazar olarak Troçki

Troçki'nin yaşamından söz ederken, insanın kendisine ayrılmış olan zamanın tümünü, sadece onun yazdıklarından alıntılar yapmaya ayırmanın çekiciliğine karşı durması zor. [Konuşmasında ondan alıntılar yapan] İnsan, en azından, dinleyicilerine olağanüstü bir estetik deneyim yaşatmayı, kesinlikle başaracaktır. Kendi siyasi sempatilerini bir kenara koyan, tarafsız karar verebilme yeteneğine sahip olan herhangi bir okur, Troçki'nin 20. yüzyılın en büyük yazarları arasında yer aldığını inkâr etmekte çok zorlanacaktır. Troçki tarafından kaleme alınmış bir kitabı (onun anıtsal Rus Devrimi'nin Tarihi'ni) ilk kez okumamın üzerinden 30 yıl geçti. Troçki'nin insana parmak ısırtan yazılarıyla ilk tanışmanın üzerinde yaratmış olduğu duygusal ve düşünsel etkiyi hala hatırlayan tek kişinin ben olmadığımdan eminim. Troçki'nin çevrilmiş metinlerini okurken, onun yapıtlarını Rusça orijinalinden okuyabilenlerin, onun bir yazar olarak sahip olduğu yer hakkında ne düşündüklerini hep merak ettim. Bu merakımı giderebilmek için karşıma beklenmedik bir fırsat çıktı. Rus edebiyatı üzerine, Ekim Devrimi sonrasında ülkesinden kaçmış bir uzman tarafından verilen bir konferansa katıldım. Bu kişi, Troçki'ye en ufak bir sempati duyması bile beklenmeyecek biriydi. 20. yüzyılda Rus edebiyatını ele alan konferansının bitiminde, ona bir yazar olarak Troçki hakkında ne düşündüğünü sordum. Hem verdiği yanıtı hem de o sıradaki koyu aksanını çok canlı bir biçimde hatırlıyorum: "*Troçki,*" dedi, "*Tolstoy'dan bu yana Rus düzyazısının en büyük ustasıdır.*" Bu değerlendirme, uzun yıllar sonra, 1989 yılında, Sovyetler Birliği'ne yaptığım ilk ziyaret sırasında karşılaştığım bir öğrencinin sözlerinde tekrarlandı. Öğrenci, Troçki'yi okumanın onun için çok zor bir deneyim olduğunu itiraf etti. Peki, ama neden böyleydi? "*Troçki'yi okuduğum zaman,*" diye açıkladı bu öğrenci, "*ona katılmak zorunda kalıyorum ama bunu yapmak istemiyorum!*"

Troçki'nin yazılarının çeşitliliği, neredeyse akıl almayacak ölçüde geniştir (sanat, edebiyat ve kültür, bilimsel gelişmeler, gündelik yaşamın sorunları ve elbette politika üzerine). Bizim gibi, çok daha mütevazı yeteneklerle yetinmek zorunda olan daha az önemli ölümlüler, Troçki'nin yazınsal üretiminin boyutları karşısında ancak şaşkınlığa düşebilirler. İnsan kendi kendine şu soruyu soruyor: Troçki, bütün bunları -sözcük işlemcileri ve yazım denetimi çağından önce- nasıl yaptı? Bu sorunun yanıtının bir bölümü, muhtemelen, Troçki'nin olağanüstü, ön

hazırlık yapmadan, yazdığı kadar güzel ve ikna edici konuşabilme yeteneğinde yatıyor. Anlatılanlara göre, Troçki'nin dikte ettirdiği yazılar, okunduklarında, çok yetenekli yazarların düzeltilmiş taslaklarından bile daha iyi bir tat vermekteydiler.

20. yüzyılın en büyük edebi kişiliklerinden biri olan Troçki, 19. yüzyılın büyük Rus ustalarına (özellikle Turgenyev'e, Herzen'e ve Belinski'ye) çok şey borçludur. Milyonlarca insanı, yazmış olduğu sert askeri bildirimler ve savaş emirleri ile harekete geçirmiş olan adam, örneğin, 1907 yılında Sibiry'a'da sürgünden kaçtığı sırasındaki bir anı anımsadığında olduğu gibi, akıldan çıkması zor güzellikte pasajlar da üretebiliyordu:

"Kızak küçük bir gölün cam gibi yüzeyindeki bir tekne gibi yumuşakça ve sessizce kaydı. Artan karanlıkta orman, öncesinde olduğundan çok daha devasa görünüyordu. Yolu göremiyordum ve kızağımın hareketini çok az hissediyordum. Sanki ağaçlar büyülüydü ve koşarak bize doğru geliyorlardı, çalılar kayıp gidiyordu, yaşlı ağaç kütükleri uçuşmakta olan karla kaplıydı; her şey gizemle dolu gibiydi. Duyulan tek ses, Ren geyiklerin hızlı, düzenli bir biçimde çu-çu-çu-çu diye nefes alıp vermeleriydi. Uzun süre önce unutulmuş binlerce ses, sessizliğin ortasında kafama doluyordu. Aniden, karanlık ormanın derinliklerinden gelen keskin bir ıslık işittim. Bu gizemli ve çok uzaktan geliyor gibiydi. Ama bu, yalnızca, bizim Ostyak'ın Ren geyiğine verdiği işaretti. Sonra yine sessizlik, yine uzaktan gelen ıslık sesi, yine karanlıktan karanlığa sessizce koşturan ağaçlar." [1905 (New York: Vintage, 1971), s. 459-60].

Ele alınan konu her ne olursa olsun, Troçki'nin yazdıklarının temelinde yatan ana konu her zaman için devrim... kendisini yaşamın her alanında organik olarak ifade eden bir devrimdi. Troçki, okurlarının dikkatini devrimin kendisini ortaya koyduğu beklenmedik biçimlere çekmekten büyük zevk alırdı. Troçki, 1905 Devrimi'nin ardından Sovyet işçilerinin temsilcilerinin duruşmasını betimlerken, *"kılıçlarını çekmiş jandarmalarla"* dolu mahkeme binasının sert ve tehditkâr ortamı ile devrimci sanıkların hayranları ve taraftarları tarafından mahkeme salonuna getirilmiş olan *"çok sayıda çiçek"* arasındaki karşıtlığın tadını çıkartır:

"Yakalara çiçekler iştirilmişti, ellerde ve kucaklarda çiçekler tutuluyordu, nihayet sıraların üstüne yayılmış çiçekler vardı. Mahkeme başkanı bu güzel kokulu davetsiz misafirleri dışarı atmaya cesaret edemedi. En sonunda, hüküm süren atmosferden dolayı 'moralleri' tamamen 'bozulan' jandarmalar ve mahkeme görevlileri çiçekleri sanıklara vermeye başladılar." [age., s. 356].

Bir keresinde Troçki'nin hasmının kafasını kesmek için kalemini kullandığı zaman, onu yerden alıp herkese içinde hiç beyin olmadığını gösterme fırsatına direnemediğini gözlemleyen kişi, sanırım, en az George Bernard Shaw çapında bir yazardı. Yine de, Troçki'nin polemiklerinin gücü, onun devrimci bir dönemde şu ya da bu politikacının öznel amaçları ile toplumsal çelişkilerin nesnel gelişimi

arasındaki uyumsuzluğu ortaya koyuşundaki parlaklıkta yatmaktadır. Tarihsel sürecin zorunlu gelişmesini ölçüt olarak kullanan Troçki'nin yıkıcı eleştirileri zalimce değildi. Bunlar yalnızca doğruydular. Dolayısıyla, o, 1917'deki burjuva Geçici Hükümetin başlıca önderi hakkında şöyle yazdı:

"Kerenski bir devrimci değildi; sadece devrimin etrafında dolanıp duran biriydi... O hiçbir teorik hazırlığa, siyasi eğitime, düşünme yeteneğine ve siyasi iradeye sahip değildi. Bu niteliklerin yerini, aniden ortaya çıkan bir alınganlık, kolay sinirlenen bir kişilik ve ne akıl ne de irade üzerinde değil ama sinirler üzerinde etkili bir güzel konuşma almıştı." [History of the Russian Revolution, [Rus Devrimi'nin Tarihi] (Londra: Pluto Press), s. 201].

Sosyal Devrimcilerin (SR) önderi Viktor Çernov'a gelince:

"Eğitilmiş olmaktan ziyade çok okumuş, hatırı sayılır ölçüde bilgili olan ama bu bilgileri bütünleştirmeyen Çernov'un elinin altında, her zaman, Rus gençliğine fazla bir şey öğretmeden onların hayal gücünü uzun bir süre boyunca yakalamış, duruma uygun sayısız alıntı bulundururdu. Bu ağzı kalabalık önderin yanıtlayamadığı yalnızca tek bir soru vardı: Kimlere önderlik ediyor ve onları nereye götürüyordu? Çernov'un ahlaklılıkla ve ayetlerle süslü eklektik formülleri, bütün kritik anlarda farklı yönlerde doğru çekilen çok farklı renklerdeki bir halkı bir süre için bir arada tuttu. Çernov'un kendini beğenmiş bir edayla kendi parti kurma yöntemlerini Lenin'in 'sektekliği' ile karşılaştırmış olması hiç de şaşırtıcı değildir." [age., s. 247].

Nihayet, Troçki, Alman Sosyal Demokrasi'sinin bir zamanlar büyük teorisyeni olan kişi hakkında şunları yazdı:

"Kautsky'nin kurtuluşa giden açık ve tek bir yolu var: demokrasi. Yapılması gereken tek şey, herkesin bunu kabul etmesi ve buna bağlanmasıdır. Sağ Sosyalistler burjuvazinin isteğini yerine getirmek için uygulamaya koydukları zalimce katliamdan vazgeçmeliydi. Burjuvazi, onun çıkarlarını son nefesine kadar savunmaları için Noskeleri ve Teğmen Vogelleri kullanma düşüncesini terk etmeliydi. En nihayet, proletarya, burjuvaziyi Anayasada belirtilmiş olanların dışındaki araçlarla devirme düşüncesini kesin olarak reddetmeliydi. Bu sıralanan koşulların yerine getirilmesi durumunda, toplumsal devrim sancısız bir biçimde eriyerek demokrasiye karışacaktı. Bunu başarabilmek için, gördüğümüz gibi, fırtınalı tarihimizin kafasına gece başlığını geçirmesi ve Kautsky'nin enfiye kutusundan bir tutam bilgelik alması yeterlidir." [Terrorism and Communism, [Terörizm ve Komünizm] (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1969) s. 28].

İnsan bütün bir günü, hiç güçlük çekmeden, Troçki'nin edebi dehasının parlak ifadesini bulduğu pasajlardan alıntılar yaparak geçirebilir. Ancak bu yetenek, ne basitçe ne de asıl olarak bir tarz meselesiydi. Troçki'nin yazınsal çalışmasını kendi bütünlüğü içinde 20. yüzyılın en büyük düşünsel kazanımlarından biri kılan daha derin ve daha temel bir unsur var. Tarih, kendi doğrudan gelişme sürecinde bilinçli ifadesini bulabildiği ölçüde, bu süreç Lev Troçki'nin yazılarında ortaya konur. Genel olarak, siyasi yorumdan daha kısa ömürlü hiçbir şey yoktur. İyi yazılmış bir köşe yazısının yarılanma süresi, genellikle bir fincan kahve içmenin aldığı süreden daha fazla değildir (o, kahvaltı masasından, doğrudan çöp sepetine gider).

Troçki'nin yazdıkları söz konusu olduğunda durum böyle değildir ve burada yalnızca onun önemli çalışmalarından değil, gazeteler için yazmış olduğu makalelerden de söz ediyorum. Lev Troçki'nin yazıları ki buna konuşmalarını da eklemem gerek, zaman zaman, tarihin ne yaptığını ve neye kalkıştığını elinden geldiğince açıklamaya yönelik ilk girişimini temsil ediyormuş gibi görünürler. Troçki'nin en büyük siyasi yazılarının başlıca amacı (en son olayları sosyalist devrimin dünya tarihsel yörüngesine yerleştirme), onun seçtiği başlıklara yansyordu: "Hangi Aşamadan Geçiyoruz?", "Britanya Nereye Gidiyor?", "Fransa Nereye?", "Kapitalizme mi Yoksa Sosyalizme mi Doğru?" Lunarçarski, Troçki hakkında bir keresinde şunları söylemişti: *"O, tarihte konumunun her zaman farkındadır."* Bu, Troçki'nin, oportünizme ve her türden baskıya karşı siyasi direncinin kaynağı olan gücüydü. Troçki, Marksizmi "perspektif bilimi" olarak kavriyordu.

Bu bağlamda bir noktanın belirtilmesi gerekiyor: Devrimci kadroların Stalinizm tarafından yok edilmesinin ve bunun ardından işçi sınıfının kurtuluşu mücadelesinin teorik bir silahı olarak Marksizmin aşındırılmasının sonuçlarından biri, bu mücadele ile bağlantısı olmayan her türden insanın büyük Marksistler, Marksist ekonomistler, Marksist filozoflar, Marksist estetikçiler, vb. olarak kutsanması olmuştur. Yine de, bunlar diyalektik yöntemi kullanmada sahip oldukları varsayılan ustalıklarını, içinde yaşadıkları olayların siyasi tahliline uygulamaya çalıştıklarında, yetersizlikleri bütün açıklığıyla gözler önüne serilmiştir. Troçki, diyalektiğe ilişkin derin bilgisi, kendisini, her şeyden önce siyasi durumun bir değerlendirme, bir siyasi öngörü geliştirme ve stratejik bir yönelimi özenle hazırlama kapasitesinde ortaya koyan bir Marksist düşünce okulunun, gelin buna klasik okul diyelim, son büyük temsilcisiydi.

Troçki'yi yeniden değerlendirme

Dördüncü Enternasyonal'in tarihi boyunca üstlenmiş olduğu belki de en kritik görev, Stalinist karalamalara karşı Troçki'nin tarihsel rolünü savunmak olmuştur. Bu görev sadece bir kişinin savunulmasıyla değil; çok daha öncelikli olarak, uluslararası Marksizmin ve Ekim Devrimi'nin bütün programatik mirasının savunulmasıyla ilgilidir. Dördüncü Enternasyonal, Troçki'yi savunurken, Bolşevik

Devrim'in üzerinde yükseldiği ilkelerin inanılmaz derecede çarpıtılmasına ve ihanete uğramasına karşı tarihsel gerçeği savunuyordu.

Peki, Dördüncü Enternasyonal, Lev Troçki'yi uzlaşmaz bir biçimde savunmuş olmasına rağmen, "İhtiyar"ın siyasi ve tarihsel mirasının hakkını tam anlamıyla verebildi mi? Şimdi, Troçki'nin yaşadığı yüzyılın gerimizde kaldığını, onun siyasi mirasının ve tarihte kapladığı yerin daha zengin ve daha derin bir biçimde değerlendirilmesinin artık mümkün olduğunu düşünmek için iyi nedenler var. Gelin bu göreve, Troçki'nin 1917 Ekim Devrimi'nin başarısına olan katkısını değerlendirdiği o çok iyi bilinen pasajı eleştirel bir biçimde yeniden gözden geçirerek başlayalım.

Troçki, 25 Mart 1935 tarihli *Günce*'sinin girişine şunları yazmıştı:

"1917'de Petersburg'da olmasaydım, Lenin'in orada olması ve kumanda mevkiinde bulunması koşuluyla, Ekim Devrimi yine de gerçekleşirdi. Eğer hem Lenin hem de ben Petersburg'da olmasaydık, bu durumda Ekim Devrimi olmayacaktı: Bolşevik Parti'nin önderliği devrimin gerçekleşmesini engelleyecekti -bundan en ufak bir kuşku yok! Eğer Lenin Petersburg'da olmasaydı, Bolşevik önderlerin direnişinin üstesinden gelmeyi başarıp başaramayacağım konusunda kuşkuluyum. 'Troçkizm' (yani proletarya devrimi) ile mücadele 1917 yılının Mayıs ayında başlamış olur ve devrimin sonucu belirsizleşirdi. Ancak tekrar ediyorum, Lenin'in orada bulunması halinde, Ekim Devrimi her halükarda zafere ulaşırdı. Aynı şey, her ne kadar ilk döneminde, özellikle de Simbirsk ve Kazan'ın düştüğü sırada Lenin kararsızlığa ve kuşkuya kapılmış olsa da, genel olarak İç Savaş için de söylenebilir. Ama bu, hiç kuşkusuz, büyük bir olasılıkla benim dışımda hiç kimseye asla itiraf etmediği geçici bir ruh haliydi... Dolayısıyla, benim yaptıklarımın, 1917'den 1921'e kadar olan dönemi hakkında bile, 'olmazsa olmaz'lığından söz edemem." [Diary in Exile [Sürgün Güncesi] (New York: Atheneum), s. 46-47].

Bu değerlendirme doğru mu? Troçki, bu pasajda, öncelikle Bolşevik Parti içindeki siyasi mücadeleden söz ediyor. O, çok doğru bir biçimde, hareket noktası olarak, Bolşevik Parti'nin 1917 yılının Nisan ayında gösterdiği yönelim değişikliğinin taşıdığı can alıcı önemi alıyor. Lenin'in, 1917'de devrimin zaferinin bağlı olduğu en büyük başarısı, Eski Bolşevik önderlerinin (özellikle Kamanev ile Stalin'in) Bolşevik Parti'nin siyasi yöneliminde stratejik bir değişiklik yapılmasına yönelik direnişinin üstesinden gelmekti.

Dolayısıyla, Bolşevik Parti içindeki bu mücadelenin taşıdığı kritik önem, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde siyasi perspektif sorunları üzerinde daha önce yaşanmış olan anlaşmazlıkların kapsamlı etkilerinin altının çizilmesine hizmet etmektedir. Lenin'in Bolşevik Parti içinde iktidarın ele geçirilmesi ve proletarya diktatörlüğünün kurulması yöneliminin benimsenmesine yönelik direnişi kırmada kritik bir rol oynamış olduğunu kabul etsek bile, o burada, kendisinin daha önce

Lev Troçki'nin perspektifine karşı savunduğu siyasi çizgiye bağlı kalanlara karşı bir mücadele yürütüyordu.

Lenin, 1917 yılının Nisan ayında Rusya'ya döndüğü ve "proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü" perspektifini reddettiği zaman, onun, açıkça kabul etmemiş de olsa, on yılı aşkın süredir Troçki ile ilişkilendirilmiş siyasi çizgiyi, Sürekli Devrim çizgisini benimsiyor olduğu büyük ölçüde anlaşılmıştı.

Troçki ve Ekim'in teorik olarak öngörülmesi: Sürekli Devrim Teorisi

Rus devrimci hareketinin Çarlık rejiminin son yıllarında karşı kaşıya kaldığı temel sorunları kısaca gözden geçireceğim. Rus sosyalist düşüncesi, Rusya'nın toplumsal-siyasal gelişmesinin stratejik yörüngesini çizme çabası içinde, üç olası ve birbiriyle çelişen değişken geliştirdi. Rus Marksizminin babası Plehanov, Rusya'nın toplumsal gelişimini, tarihsel gelişme aşamalarının verili bir ekonomik gelişmişlik düzeyi eliyle belirlendiği, biçimsel bir mantıksal ilerleme bağlamında düşünüyordu. Feodalizmin yerini kapitalizmin alması gibi, daha sonra kapitalizm de, bütün gerekli ekonomik gelişme koşulları sağlandığında yerini sosyalizme bırakacaktı. Plehanov'un oluşturduğu teorik model, Rusya'nın gelişmesinin, Batı Avrupa'nın tarihsel burjuva demokratik evrimi modelini izleyeceğini varsayıyordu. Rusya'nın, batısındaki çok daha gelişmiş ülkelerden önce sosyalist bir doğrultuda ilerleme olasılığı hiç yoktu. Plehanov, 20. yüzyılın eşiğinde, Rusya'nın önünde hala burjuva demokratik devrimini gerçekleştirme görevinin olduğunu savunuyordu (o, çarlık rejiminin devrilmesini ve gelecekte, çok ileride gerçekleşecek bir toplumsal devrim için gerekli siyasi ve ekonomik önkoşulların oluşturulmasını kastediyordu). Her durumda, ekonomik ve toplumsal yapısı sosyalist bir dönüşümü gerçekleştirebilecek bir duruma gelmeden önce, Rusya'nın önünde on yıllar sürecek burjuva parlamenter bir gelişme aşaması vardı. Rusya'nın gelişmesine ilişkin bu organik kavrayış, Rus sosyal demokrat hareketinin geniş kesimleri içinde 20. yüzyılın ilk yılları boyunca kabul gören anlayışı oluşturdu.

1905 olayları (yani ilk Rus devriminin patlak vermesi) Plehanov'un teorik modelinin geçerliliği konusunda ciddi soruların ortaya çıkmasına yol açtı. Rus devriminin en çarpıcı yanı, çarlığa karşı mücadelede proletaryanın oynadığı baskın siyasi roldü. Genel grevlerin ve ayaklanmaların yaşandığı bir ortamda, Rus burjuvazisinin siyasi önderlerince girilen manevralar zavallı ve haince görünüyordu. Burjuvazinin içinde Robespierreler ya da Dantonlar yoktu. Kadet partisi (Anayasal Demokratlar) Jakobenlerle hiçbir benzerlik taşımıyordu.

Lenin'in çözümlemesi Plehanov'unkinden daha ileriye ve daha derine gitti. Lenin de Rus devriminin burjuva demokratik karaktere sahip olduğunu kabul ediyordu. Ama bu tür biçimsel bir tanımlama, sınıf güçlerinin ilişkisini ve devrimdeki güç dengesini yeterince ayrıntılı olarak ortaya koymuyordu. Lenin, işçi sınıfının görevinin, kendi bağımsız örgütü ve mücadelesi aracılığıyla, burjuva demokratik devriminin en geniş ve radikal gelişmesini sağlamak için çalışmak; yani, çarlık

feodalizminin bütün ekonomik, siyasi ve toplumsal kalıntılarının ortadan kaldırılması ve böylece Rus işçi hareketinin gelişmesi için gerçekli ilerici anayasal-demokratik bir çerçevenin oluşturulması için en uygun koşulları yaratmak üzere bütünüyle uzlaşmaz bir mücadele vermek olarak tanımladı. Lenin'e göre, bu demokratik devrimin merkezinde "tarım sorunu" yatıyordu (Lenin bununla, feodalizmin bütün ekonomik ve hukuki kalıntılarının ortadan kaldırılmasını kastediyordu). Soyluluğun elinde tuttuğu büyük toprak sahipliği, Rusya'da, hem yaşamın demokratikleştirilmesinin hem de modern bir kapitalist ekonominin gelişmesinin önünde çok büyük bir engel oluşturuyordu.

Lenin'in burjuva devrimi anlayışı, Plehanov'unkinin tersine, biçimci siyasi önyargılarla sınırlandırılmış değildi. O, burjuva demokratik devrimine, deyim yerindeyse içeriden yaklaştı. Lenin, işe biçimci bir siyasi şemayla (burjuva devriminin kaçınılmaz sonucu olarak bir parlamenter demokrasinin mutlak gerekliliği) başlamak yerine, siyasi biçimi devrimin temel ve içsel toplumsal içeriğinden çıkarsamaya çalıştı.

Rusya'nın yaklaşan demokratik devrimine için olan muazzam toplumsal görevlerin farkında olan Lenin, Plehanov'un tersine, bu görevlerin Rus burjuvazisinin siyasi önderliği altında yerine getirilemeyeceğini vurguladı. Rusya'daki burjuva demokratik devrimin zaferi, ancak işçi sınıfının burjuvaziden bağımsız olarak ve aslında ona karşı, demokrasi uğruna bir mücadele yürütmesi durumunda mümkün olabilirdi. Ama onun sayısal güçsüzlüğü nedeniyle, demokratik devrimin kitle tabanı tek başına işçi sınıfı tarafından sağlanamazdı. Rus proletaryası, tarım sorununun uzlaşmaz bir şekilde radikal demokratik bir çözümünü geliştirerek, milyonlarca Rus köylüsünü arkasına alıp seferber etmek zorundaydı.

O halde, iki büyük halk sınıfının bu devrimci ittifakından doğacak olan rejimin devlet biçimi ne olacaktı? Lenin, bu yeni rejimin "proletaryanın ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü" olmasını öneriyordu. Gerçekte bu iki sınıf devlet iktidarını paylaşacak ve demokratik devrimin mümkün olan en tam şekilde gerçekleşmesi yönetecekti. Lenin, böyle bir rejimde geçerli olacak iktidar paylaşım düzenlemelerinin kesin karakteri konusunda herhangi bir ayrıntı sunmuyor ya da bu iki sınıf diktatörlüğünün yürütülmesini sağlayacak devlet biçimlerini tanımlamıyordu.

Lenin, demokratik diktatörlüğün içerdiği aşırı siyasi radikalizme rağmen, bu diktatörlüğün amacının toplumun sosyalist bir çizgide yeniden ekonomik örgütlenmesi olmadığını vurguladı. Tersine, devrim, zorunluluk gereği, ekonomik programı açısından kapitalist olarak kalacaktı. Aslında, Lenin, toprak sorununun radikal bir biçimde çözüme kavuşturulmasını savunurken bile, toprakların, Rus lâtifundiasını hedef alan ulusallaştırılmasının, sosyalist değil ama burjuva demokratik bir önlem olduğunun altını çiziyordu.

Lenin, polemiklerinde, bu kritik nokta konusunda tereddütsüzdü. O, 1905 yılında şöyle yazdı:

"Marksistler, Rus devriminin burjuva karaktere konusunda kesin olarak ikna olmuş durumdalar. Bu ne anlama geliyor? Bu, Rusya için vazgeçilmez hale gelmiş olan... bu demokratik dönüşümlerin kendiliğinden ve bir başına kapitalizmin, burjuva egemenliğinin yıkılmasını ifade etmediği; tersine, ilk kez ve gerçek anlamda, Asya tipi değil ama Avrupa tipi kapitalizmin yaygın ve hızlı gelişmesi için gerekli zemini hazırlayacağı anlamına gelir. Bunlar, bir sınıf olarak burjuvazinin egemenliğini ilk kez mümkün hale getirirler." [Troçki, Writings 1939-40 (Yazılar 1939-40), s. 57].

Troçki'nin düşünceleri, Menşeviklerin ve Lenin'in kilerden köklü bir şekilde farklıydı. Farklı sonuçlara varmalarına karşın, hem Plehanov hem de Lenin perspektiflerini Rusya'nın verili ekonomik gelişme düzeyine ve ülke içindeki mevcut toplumsal güçlerin ilişkilerinin bir değerlendirmesine dayandırıyor. Oysa Troçki'nin gerçek çıkış noktası Rusya'nın mevcut ekonomik düzeyi ya da onun iç sınıfsal güçlerinin ilişkileri değil; Rusya'nın gecikmiş demokratik devriminin ortaya çıkmasının içinde belirlendiği *dünya-tarihsel* bağlamdı.

Troçki burjuva devriminin, 18. yüzyıldaki klasik dışavurumundan 19. yüzyıldaki kararsızlıklara ve nihayet 1905'teki modern bağlama uzanan tarihsel yörüngesinin izini sürdü. O, tarihsel koşullarda yaşanan köklü değişikliğin (özellikle dünya ekonomisinin gelişmesinin ve uluslararası işçi sınıfının ortaya çıkmasının) burjuva demokratik devriminin toplumsal ve siyasi dinamiklerini nasıl kökten bir biçimde değiştirdiğini açıkladı. 19. yüzyılın ortalarında egemen olan koşulları temel alan geleneksel siyasi denklemler, bu yeni durumda çok az değer ifade ediyorlardı.

Troçki, Lenin'in formülünün siyasi sınırlarını saptadı. Lenin'in formülü siyasi olarak gerçekçilikten uzaktı: devlet iktidarı sorununu çözüyor, onu geçiştiriyordu. Troçki, Rus proletaryasının kendisini biçimsel olarak demokratik nitelikte önlemlerle sınırlandırabileceğini kabul etmedi. Sınıf ilişkilerinin gerçekliği, işçi sınıfını, burjuvazinin ekonomik çıkarlarına karşı kendi siyasi diktatörlüğünü uygulamak zorunda bırakacaktı. Başka sözcüklerle ifade ederse, işçi sınıfının mücadelesi, zorunlu olarak sosyalist bir karakter edinecekti. Ama Rusya'nın, ekonomik gelişmesinin sınırlılıkları düşünüldüğünde sosyalizme hazır olmadığı açıkça görülebilen geri kalmışlığı göz önünde bulundurulduğunda, bu nasıl mümkün olabilecekti?

Rus devrimine içeriden bakıldığında, bu soruna herhangi bir çözüm varmış gibi görünmüyordu. Ama Rus devrimine dışarıdan, yani hem dünya tarihi hem de kapitalist ekonominin uluslararası gelişmesi bakış açısıyla yaklaşıldığında, beklenmedik bir çözüm kendisini ortaya koydu. Böylece Troçki, daha 1905 yılının Haziran ayında, birinci Rus Devrimi ortaya çıkarken, *"kapitalizm bütün*

dünyayı tek bir ekonomik ve siyasi organizmaya dönüştürmüştür." tespitini yaptı. Troçki, dünya ekonomisinin yapısındaki bu köklü değişimin sonuçlarını çok iyi kavramıştı:

"Bu, şu anda yaşanmakta olan olaylara derhal uluslararası bir karakter kazandırmakta ve geniş bir ufuk açmaktadır. Rusya'nın işçi sınıfı önderliğindeki siyasi kurtuluşu, bu sınıfı, tarihte daha önce görülmemiş bir doruğa çıkartacak, ona devasa bir güç ve kaynak aktaracak ve onu dünya kapitalizminin, tarihin bütün nesnel koşullarını yaratmış olduğu tasfiyesini başlatan sınıf yapacaktır." [Permanent Revolution (Sürekli Devrim), New Park, s. 240].

Troçki'nin yaklaşımı hayret verici bir teorik kopuşu temsil ediyordu. Einstein'ın görecelik kuramının (1905'in insanlığa bir başka armağanı) insan soyunun evrene bakışının kavramsal çerçevesini kökten ve geri döndürülemez bir biçimde değiştirmesi ve klasik Newton fiziğinin sınırları içinde yanıtı bulunamayan soruların üstesinden gelmek için bir araç sunması gibi, Troçki'nin Sürekli Devrim teorisi, devrimci süreçleri incelerken kullanılan çözümsel perspektifi köklü bir biçimde değiştirdi. 1905'den önce, devrimlerin gelişimi, sonucu kendi iç sosyo-ekonomik yapısının ve ilişkilerinin mantığı eliyle belirlenen ulusal olayların bir ilerlemesi olarak görülüyordu. Troçki başka bir yaklaşım önerdi: modern çağda devrimi, kökleri siyasi olarak ulus devlette olan sınıflı toplumdan, küresel olarak bütünleşmiş ekonomi ve uluslararası düzeyde birleşmiş insanlık temelinde gelişen sınıfsız bir topluma doğru ilerleyen, özünde dünya-tarihsel bir toplumsal dönüşüm olarak anlamak.

Einstein benzetmesinin abartılı olduğunu düşünmüyorum. Entelektüel bir açıdan bakıldığında, 20. yüzyılın dönümünde devrimci teorisyenlerin karşı karşıya geldikleri sorunlar fizikçilerin karşılaştıklarıyla benzer nitelikteydi. Bütün Avrupa'da Newtoncu klasik fiziğin yerleşik formülleriyle uyuşmayan deneysel veriler birikiyordu. Madde, en azından atom altı parçacıklar düzeyinde, Bay Newton'un söylediği gibi davranmayı reddediyordu. Einstein'ın görelilik teorisi, maddi evreni anlamak için gerekli yeni kavramsal çerçeveyi sağladı.

Benzer şekilde, sosyalist hareket de mevcut teorik çerçeve içinde gereğince ele alınamayan bir sosyo-ekonomik ve siyasi veri seliyle karşı karşıyaydı. Modern dünya ekonomisinin büsbütün karmaşıklığı, basitleştirici tanımlamalarla karşılaşıyordu. Dünya ekonomik gelişmesinin etkisi, kendisini, her bir ulusal ekonominin biçimlenmesinde, daha önce hiç görülmemiş ölçekte gösteriyordu. Geri kalmış ekonomiler arasında bile, uluslararası yabancı yatırımların bir sonucu olarak, kimi son derece gelişmiş özellikler bulunabiliyordu. Siyasi yapıları Orta Çağ'ın kalıntıları ile dolu, ağır sanayinin önemli bir rol oynadığı bir kapitalist ekonomi üzerinde yükselen feodal veya yarı feodal rejimler vardı. Kapitalist gelişme yoluna geç girmiş ülkelerde, "kendi" demokratik devriminin başarısına yerli işçi sınıfından daha az ilgi gösteren bir burjuvazi ile karşılaşmak da

olağandışı bir durum değildi. Bu tür aykırılıklar, hesaplamalarında toplumsal olgunun varlığının içsel çelişkiler tarafından daha az parçalandığını varsayan biçimsel stratejik hükümlerle uzlaştırılamıyordu.

Troçki'nin büyük başarısı, yeni toplumsal, ekonomik ve siyasi karmaşıklığa denk düşen yeni bir teorik yapıyı, ayrıntılı bir biçimde ortaya koymuş olmasıydı. Troçki'nin yaklaşımında ütöpic hiçbir şey yoktu. Tersine, onun yaklaşımı, dünya ekonomisinin toplumsal ve siyasi yaşam üzerindeki etkisine ilişkin derin bir kavrayışı temsil ediyordu. Siyasete gerçekçi bir yaklaşım ve etkili bir devrimci stratejinin geliştirilmesi, yalnızca, sosyalist partiler uluslararası olanın ulusal olan üzerindeki egemenliğini kendilerine nesnel hareket noktası olarak aldıkları ölçüde mümkün olabilirdi. Bu, basitçe uluslararası proleter dayanışmayı geliştirmek anlamına gelmiyordu. Proletarya enternasyonalizmi, dünya ekonomisi içindeki nesnel temeli anlaşılmağısızın ve nesnel dünya ekonomisi gerçekliği stratejik düşüncenin temeli haline getirilmeksizin, esas olarak ulusal temelde örgütlü sosyalist partilerin program ve pratiğıyle bağlantısız, ütopyacı bir ideal olmaya devam edecekti.

Dünya kapitalizmi gerçekliğinden hareket eden ve Rusya'daki olayların uluslararası ekonomik ve siyasi ortama olan nesnel bağımlılığının farkına varan Troçki, Rusya'daki devriminin sosyalist bir doğrultuda gelişmesinin kaçınılmaz olduğunu öngördü. Rus işçi sınıfı iktidarı ele geçirmek ve şu ya da bu ölçüde sosyalist karaktere sahip önlemler almak zorunda kalacaktı. Bununla birlikte, Rusya'daki işçi sınıfı, sosyalist doğrultuda ilerlerken, kaçınılmaz olarak ulusal ortamın sınırlılıklarıyla karşı karşıya gelecekti. O, bu ikilemden nasıl bir çıkış yolu bulacaktı? Kendi yazgısını, son tahlilde kendi mücadelesinin bir dışavurumunu oluşturduğu Avrupa ve dünya devrimine bağlayarak.

Bu, Einstein gibi, 26 yaşına henüz girmiş bir insanın sahip olduğu kavrama yeteneğıydi. Troçki'nin Sürekli Devrim teorisi, dünya devriminin gerçekçi bir kavranışını mümkün hale getirdi. Ulusal devrimler çağı sona ermişti -ya da daha olarak ifade etmek gerekirse, ulusal devrimler ancak uluslararası sosyalist devrim çerçevesi içinde anlaşılabilirlikti.

Troçki ve Bolşevikler

İnsan Troçki'nin atılımının yarattığı derin etkileri göz önünde bulundurduğunda, hem Bolşevikleri hem de Menşevikleri daha iyi anlayabiliyor. Burada amacım hiçbir şekilde, devrimci hareket içinde siyasi oportünizme karşı mücadelenin ve bu mücadeleyi parti çalışmasının ve örgütlenmesinin her düzeyine yaymanın önemini herkesten daha iyi kavramış olan Lenin'in büyük başarısının önemini aşgariye indirmek değil. Öte yandan, devrimci örgüt sorunu ne kadar önemli ve kritik olursa olsun, 20. yüzyılın deneyimi, işçi sınıfına, en sağlam örgütün bile, doğru bir devrimci perspektif ile yönlendirilmediğı sürece, son tahlilde devrimin önünde bir engel olabileceğini ve olacağını öğretmiştir ya da öğretmelidir.

Troçki'ye göre, onun Rus sosyal demokrat işçi hareketi içindeki bütün eğilimlere yönelik tutumunu belirleyen şey bu eğilimlerin perspektifleri, programlarıydı. Onların programları, ne ölçüde, Rus devriminin evrimini ve yazgısını belirleyecek olan dünya güçlerinin doğru bir biçimde değerlendirilmesine dayanıyordu? Troçki, bu bakış açısıyla, Bolşevik Parti'nin programına ve yönelimine, haklı olarak eleştirel bir biçimde yaklaşıyordu. İzin verirsiniz, onun 1909'da yazdığı ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde yer alan farklı hiziplerin sahip oldukları farklı görüşleri ele aldığı bir makalesinden bir bölüm okuyacağım.

Troçki şöyle yazıyor:

"Lenin, proletaryanın sınıf çıkarları ile nesnel koşullar arasındaki çelişkinin, kendine siyasi bir sınırlama koyan proletarya tarafından çözüleceğine ve bu kendi kendini sınırlamanın, proletaryanın öncü bir rol oynayacağı devrimin bir burjuva devrimi olduğu konusundaki teorik farkındalığının sonucu olacağına inanıyor. Lenin nesnel çelişkiyi proletaryanın bilincine havale etmekte ve bunu, kökleri dini inanca değil de, sözüm ona bilimsel bir şemaya uzanan bir sınıf çileciliği aracılığıyla çözüme kavuşturmaktadır. Onun nasıl umutsuz biçimde idealist olduğunu fark etmek için, bu entelektüel yapıya dikkatlice bakmak yeterlidir.

"Açmaz, Bolşeviklerin, proletaryanın sınıf mücadelesini yalnızca devrimin zafer anına kadar gözlerinde canlandırmaları; 'demokratik' koalisyon içinde geçici olarak gözden kaybolduktan sonra, ancak cumhuriyetçi bir sistemin kesin kuruluşunun ardından katıksız biçiminde -bu kez doğrudan sosyalizm mücadelesi olarak- tekrar ortaya çıkacağını düşünmeleridir. Menşevikler, 'devrimimiz bir burjuva devrimdir' soyut görüşünden hareketle, proletaryanın, devlet iktidarının liberal burjuvaziye geçmesini sağlamak üzere tüm taktiklerini onun tutumuna uyarlaması gerektiği düşüncesine ulaşırken, Bolşevikler, aynı ölçüde soyut bir görüşten ('sosyalist diktatörlük değil, demokratik diktatörlük') hareket etmekte ve kendine burjuva-demokratik bir sınırlama koyan, devlet iktidarına sahip bir proletarya fikrine varıyorlar. Bu konuda aralarındaki farkın çok önemli olduğu doğrudur. Menşevizmin devrim karşıtı yaklaşımları şimdiden açığa çıkmışken, Bolşevizminiker muhtemelen ancak zafere ulaşıldığında ciddi bir tehlike haline gelecektir." [Our Differences (Farklılıklarımız)].

Bu, Rus Devrimi'nde gerçekten yaşanacak olanlara ilişkin, şaşırtıcı derecede ileri görüşlü bir kavrayıştı. Çarlık rejimi devrilir devrilmez, Lenin'in demokratik diktatörlük perspektifinin sınırları hemen ortaya çıktı. Troçki, Rus işçi sınıfının iktidarı almak zorunda kalacağını söylemeye ve "sosyalizmin nesnel sorunlarıyla yüz yüze gelecek ama bu sorunların çözümü, belirli bir aşamada ülkenin ekonomik geri kalmışlığı tarafından önlenecektir. Bu çelişkiden, ulusal bir devrimin çerçevesi içinde hiçbir çıkış yolu bulunmamaktadır." demeye devam etti. Dolayısıyla, Troçki, Lenin'in perspektifinin sınırlılıklarını yalnızca siyasi

hesaplamalarında değil; bu siyasi hesaplamaların, Rus devriminin içinde gerçekleşeceği koşulların uluslararası çerçevenin değerlendirilmesinden çok ulusal bir çerçeveye dayandırılmasından kaynakladığını açık bir biçimde tespit etmişti.

Troçki, 1909'da şunları yazmıştı:

"İşçi hükümeti, kendi güçlerini Batı Avrupa'nın sosyalist proletaryasının gücü ile birleştirme göreviyle karşı karşıya kalacaktır. Onun geçici devrimci hegemonyası ancak bu yolla sosyalist bir diktatörlüğün başlangıcı olacaktır. Böylelikle, Rus proletaryası için sürekli devrim, sınıfın kendi varlığını koruması sorunu haline gelecektir. Eğer işçilerin partisi atılgan devrimci taktikler için yeterli inisiyatifi ortaya koyamazsa, kendisini yalnızca ulusal ve yalnızca demokratik bir diktatörlüğün kanaatkâr diyetiyle sınırlandırır, Avrupa'nın birleşik gerici güçleri, bir işçi sınıfının iktidara gelmesi durumunda bütün gücüyle sosyalist devrim için mücadele etmek zorunda olduğunu açıklığa kavuşturmak için hiç zaman kaybetmeyecektir."

Bu, gerçekten de temel sorundu. Devlet iktidarının biçiminin siyasi değerlendirmesi, son tahlilde, devrimci hareketin elde edeceği siyasi sonuç üzerinde belirleyici bir etken olarak enternasyonalin taşıdığı önemin farklı biçimlerde değerlendiriliyor olmasından kaynaklanıyordu. Bolşevik Parti'nin gelişimini değerlendirirken, şu noktaların belirtilmesi gerekiyor. Her program, sonuçta toplumsal güçlerin etkilerini ve çıkarlarını yansıtır. Gecikmiş bir burjuva devriminin söz konusu olduğu, burjuvazinin devrimin ulusal ve demokratik görevlerini tutarlı bir biçimde savunma becerisine sahip olmadığı ülkelerde, bu görevlerin işçi sınıfına kaldığını biliyoruz. İşçi sınıfı, ilerici bir anlam taşımayı sürdüren bu demokratik ve ulusal talepleri benimsemekle ve onlara sahip çıkmakla yükümlüdür. 20. yüzyıl boyunca, sosyalist hareketin bu demokratik ve ulusal yükümlülükleri üstlenmek zorunda kaldığı ve bu görevleri birinci derecede öncelikli olarak gören, işçi sınıfının sosyalist ve uluslararası özelemlerine çok daha az önem veren unsurları kendi saflarına çektiği çok sayıda durum söz konusu olmuştur. Kanımca, böyle bir sürecin Bolşevik Parti'nin gelişimini de etkilemiş olduğu söylenebilir. Lenin, hiç kuşkusuz, Bolşevik Parti çerçevesinde, bu tür ulusalcı ve küçük-burjuva demokratik önyargılara karşı en tutarlı muhalefeti temsil ediyordu. O, bunların varlığının farkındaydı ve onları göz ardı edemezdi.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin ardından, 1914 yılının Aralık ayında yazılmış bir makaleden bir bölüm okumak istiyorum.

"Ulusal gurur duygusu, biz sınıf bilinçli Büyük Rus proleterlerine yabancı bir duygu mu? Elbette hayır! Bizler, dilimizi ve ülkemizi seviyor ve onun emekçi yığınlarını (yani ülkemizin nüfusunun onda-dokuzunu) demokratik ve sosyalist bir bilinç düzeyine yükseltmek için elimizden gelen her şeyi yapıyoruz. Bizim için, güzel ülkemizin Çarın kasaplarının,

soyluların ve kapitalistlerin elinde uğradığı hakaretleri, zulüm ve aşağılamaları görmek en acı ve öfkelenendirici şeydir. Bizler bu zulme ve aşağılamalara karşı direnişi içimizden, Büyük Ruslar'dan çıkarmaktan; onun, kendi içinden Rodişçev'i, Dekabristleri ve yetmişlerin devrimcilerini kendi içinden çıkarmış olmasından; Büyük Rus işçi sınıfının, 1905'te yığınların güçlü bir devrimci partisini yaratmış olmasından; Büyük Rus köylülüğünün demokrasiyi benimsemeye başlamasından ve papazların ve büyük toprak sahiplerinin boyunduruğunu kırmaya yönelmiş olmasından ötürü gurur duyuyoruz...

"...Büyük Rus ulusu da devrimci bir sınıf yarattığı için, o da insanlığa, yalnızca büyük katliamlar, sıralar halinde idam sehpaları, zindanlar, büyük kıtlıklar ve papazlara, çarlara, büyük toprak sahiplerine ve kapitalistlere kölelik örnekleri değil; özgürlük ve sosyalizm uğruna büyük mücadele örnekleri verebildiği için, ulusal gururla doluyuz." [2]

Bu satırların yazarı Lenin'di. Bu makaleyi, Lenin tarafından Büyük Rus şovenizmine verilmiş siyasi bir ödün olarak okumak haksızlık olacaktır. Onun bütün yaşam öyküsü, Büyük Rus milliyetçiliğine nasıl uzlaşmaz bir biçimde karşı çıkmış olduğuna tanıklık etmektedir. Yine de, emekçi kitlelerin saflarında derinlemesine kök salmış olan milliyetçi duygular üzerinde devrimci bir etki yaratma ve bu duyguları devrimci amaçlar için kullanma girişimi olan bu makale, onun yalnızca işçi sınıfı içindeki güçlü milliyetçi duygulara değil; aynı zamanda kendi partisi içinde yer alan kesimlere yönelik duyarlılığını da yansıtmaktadır. Milliyetçi duyguları devrimci amaçlarla kullanmak ile devrimci amaçları milliyetçi duygulara uyarlamak arasında çok ince bir çizgi vardır. Bir yazarın vermek istediği mesaj ile bu mesajın nasıl yorumlanacağı arasında tam bir örtüşme yoktur. Siyasi mesaj giderek daha geniş kitlelere ulaştıkça onun kalitesinde bir bozulma olması bütünüyle kaçınılmaz bir durumdur. Lenin'in Büyük Rus işçi sınıfının devrimci geleneklerine övgü olarak düşündüğü şey, parti üyesi işçilerin daha geri kesimleri tarafından büyük ihtimalle Büyük Rusların devrimci becerilerinin yüceltilmesi olarak yorumlanmıştı. Bu da, taşıdığı solcu biçime karşın, 1915 yılında Troçki'nin işaret etmiş olduğu gibi, şovenizm siyasi olarak tehlikeli sonuçları olabilecek bir biçimdir.

Troçki şöyle yazmıştı:

"Bir toplumsal devrime ilişkin olasılıklara ulusal sınırlar içinde yaklaşmak, sosyal yurtseverliğin özünü oluşturan aynı ulusal darlığa kurban gitmek demektir. Unutulmamalıdır ki, genel olarak, sosyal yurtseverlikte, en kaba reformculuğun yanı sıra, ister sanayi düzeyinden, isterse 'demokratik biçimi' ve devrimci kazanımlarından dolayı olsun, kendi ulusal devletinin, insanlığı sosyalizme ya da 'demokrasiye' götürmekle görevlendirildiğini sanan bir ulusal devrimci Mesihçilik bulunur. Eğer zafer kazanmış devrim gerçekten de daha gelişmiş tek bir ulusun sınırları içinde düşünülebilir

olsaydı, ulusal savunma programıyla birlikte bu Mesihçiliğin görece tarihsel bir haklılığı olurdu. Ama gerçekte böyle bir şey düşünülemez. Devrimin ulusal temelinin, proletaryanın uluslararası bağlarını baltalayacak yöntemlerle korunması uğruna savaşmak, aslında, bizzat ulusal bir temelde başlayabilecek ama Avrupa devletlerinin şimdiki ekonomik, askeri ve siyasi karşılıklı bağımlılığı altında tamamlanamayacak olan devrimi baltalamak anlamına gelir. Bu durum hiçbir zaman şu andaki savaşta olduğu kadar güçlü bir biçimde ortaya konmamıştı."

Lenin'in kendi siyasi perspektifini yeniden değerlendirdiği koşulları göz önünde bulundurmak yararlı olacaktır. Birinci Dünya Savaşı'nın etkisi altında dünya ekonomisi üzerine yaptığı çalışmanın ona Rus Devrimi'nin dinamikleri konusunda daha derin bir kavrayış kazandırdığına ve özünde, uzun yıllardır Troçki ile birlikte anılmakta olan perspektifi benimsemesine yol açtığına kuşku yok.

Lenin, Nisan Tezleri'ni okuduğu zaman, onun aslında Troçki'nin savunduğuna fazlasıyla benzeyen tezler öne sürdüğü, salonda bulunanlar tarafından hemen anlaşılıyordu. Hemen "Troçkizm" suçlaması gündeme getirildi ve bizler, Troçki'nin o yıl gerçekleşen devrimin başarısına yapmış olduğu düşünsel katkının devasa boyutunu bizzat bu gerçeğe bakarak anlayabiliriz. Troçki, Bolşevik Parti'nin içinde yaşanan tartışmanın ilerleyebileceği düşünsel ve siyasi çerçeveyi önceden oluşturmuştu. O, tamamlanmış bir şekilde gökten zembille inmedi. Eğer bu yeni perspektifin görece çabuk bir şekilde zafere ulaşması Lenin'in kişiliği ve Bolşevik Parti içinde sahip olduğu tartışmasız saygınlık sayesinde mümkün olduysa, aynı zamanda, Troçki de Lenin'in, özellikle 1917 Rusya'sında kitlelerin sola kaymakta oldukları bir ortamda verdiği mücadeleyi hızlandıran öncülüğünü yapıyor olmalıydı.

Belirli bir anlamda, 1917 yılının ilkbaharında, yazında ve sonbaharında yaşananlar, 12 yıl önce ortaya çıkmış olan siyasi gelişmelerin daha derin ve daha yoğun bir ifadesiydi. Menşevik Theodore Dan tarafından yazılmış olan *Bolşevizmin Kökenleri* adlı kitaptan ilginç bir bölüm okumak istiyorum. Dan, 1905 hakkında şu gözlemi yapıyor:

"Özgürlük Günleri'nde [1905 Devrimi'nin doruğunda] ortam öyleydi ki, pratikte hem Menşeviklerin hem de Bolşeviklerin Troçkizme doğru itildiğini gördük. Kısa bir süre için, o zamanlar henüz adı konulmamış olsa da, Rus sosyal demokrasinin tarihinde ilk ve son kez, Troçkizm onun bir birleştirici platformu olmuştu."

Yani, Rus işçi sınıfının en patlamalı bir biçimde sola doğru yöneldiği koşullar altında, Troçki'nin perspektifi muazzam bir saygınlık ve değer kazanmıştı. Bu durum 1905 yılında ortaya çıktı ve 1917 yılında daha da patlayıcı, güçlü ve tarih yazan bir biçimde yinelenildi. 1917'nin zaferi, büyük ölçüde Troçki'nin Sürekli Devrim perspektifinin zaferiydi. 1922 ve 1923'te olan şey, yani Ekim Devrimine

karşı siyasi tepkinin başlaması ve Bolşevik Parti içinde Rus milliyetçiliğinin yeniden canlanması, Bolşevik Parti içindeki eski Troçkizm karşıtı eğilimlerin yeniden canlanması için en iyi koşulları yaratmıştı. O dönemin eğilimlerini, sanki bunlar Bolşevik Parti içinde var olan siyasi uzlaşmazlıklarla ilişkisizmiş gibi ele almak mümkün değildir. Bu, onların tam anlamıyla aynı oldukları anlamına gelmez.

1922-23'te ağır basmaya başlayan toplumsal eğilimler, Bolşevizmin 1917'de üzerinde yükselmiş olduğu toplumsal eğilimlerden çok farklıydı. Bolşevizmin devrim yılındaki büyümesi, işçi sınıfının, başlıca kentsel merkezlerde patlayıcı bir biçimde radikalleşmesine dayanıyordu. Partinin 1922 ve 1923'teki büyümesinin altında yatan ve Lenin için büyük bir endişe kaynağı olan toplumsal güçler, büyük ölçüde proleter olmayan, özellikle devrimin sayısız kariyer fırsatları yarattığı kentsel alanlardaki alt orta sınıflardan unsurların yanı sıra, eski Çarlık bürokrasisinin artıklarından oluşuyordu. Rus Devrimi, bu tür unsurların gözüne, uluslararası bir olay olmaktan çok, az ya da çok ulusal bir olay olarak görünüyordu. Lenin bu konuda, bir tür ulusal Bolşevizmin gelişmesi ilgili olarak, daha 1922 yılında uyarılarda bulunmaya başladı ve o, şovenist eğilimlerin artması hakkındaki uyarılarında giderek sertleşti. Bildiğimiz gibi bu uyarılar, 1922'nin sonlarında ve 1923'ün başlarında, özellikle, son yazılarında Büyük Rus şovenist zorbasının yeniden ortaya çıkışını ifade eden kişi olarak söz ettiği Stalin'e yönelmişti.

Troçkizme karşı mücadele, özü itibarıyla, Sürekli Devrim teorisine karşı parti içindeki siyasi muhalefetin yeniden ortaya çıkmasıydı. Troçki'yi bunu açıkça ifade etmekten ne alıyordu? Bu sorunun yanıtının, Lenin'in son hastalığının ve ölümünün yol açtığı olağanüstü zor koşullarda bulunabileceğini düşünüyorum. Troçki'nin kendisini daha önce Lenin'den ayırmış olan farklılıklar hakkında tercih edeceği ölçüde nesnel bir biçimde konuşmayı neredeyse olanaksız bulduğunu zannediyorum. Bu farkın nesnel ve tamamen samimi bir biçimde dile getirildiği tek pasaj, Joffe'nin Troçki'ye yazdığı ünlü son mektubunda yer almaktadır. Bu mektupta Joffe, Lenin'in sıkça, perspektif üzerine temel sorunlarda doğru olanın kendisi değil, Sürekli Devrim sorunu da dahil olmak üzere Troçki olduğunu söylediğine tanık olduğunu anlatıyor.

Troçki, 1923 ve 1924 yılları boyunca, Bolşevik Parti'nin kadrolarına, gerçek anlamda sosyalist bir perspektifin geliştirilmesinin en büyük düşmanı olarak gördüğü ulusal ortama yönelik daha eleştirel bir tavır almaları gerektiği düşüncesini aşılama çabıştı. İçinde mükemmel makalelerin yer aldığı *Gündelik Yaşamın Sorunları* adlı kitabında, Rusya'nın ulusal koşullarının geriliği ile sosyalist politikaların geliştirilmesi ve Rus ekonomik yaşamının toplumsallaştırılmasının başlatılmasında Rus işçi sınıfının karşılaştığı devasa sorunlar arasındaki ilişkiyi ortaya koyduğu birçok pasaj yer almaktadır. Troçki ancak çok sonraları, yaşamının sonlarına doğru, Sovyetler Birliği'nde Troçkizme karşı mücadelenin köklerinin Bolşevik Parti içindeki 1917 öncesi farklılıklara uzandığını açık bir

biçimde dile getirdi. O, 1939'da şöyle yazdı: "*Teorik bir düzlemde ele alındığında, tüm Stalinizmin, 1905 yılında formüle edildiği sırada Sürekli Devrim'e yönelik eleştiriden ortaya çıktığı söylenebilir.*" [Writings 1939-1940 (Yazılar 1939-1940), s.55]

Troçki nasıl hatırlanacak? Onun sosyalizmin tarihindeki önemi ne? Ben Troçki'nin dünya devriminin teorisyeni olarak hatırlanacağını ve devrimci hareketin bilincinde büyük bir yer tutmaya devam edeceğini düşünüyorum. Elbette, Troçki Lenin'den daha uzun süre yaşadı ve yeni sorunlarla yüz yüze geldi. Ancak Troçki'nin 1905'ten ölümüne kadar olan bütün çalışmalarında temel bir süreklilik vardır. Dünya devrimi perspektifi uğruna mücadele, onun bütün çalışmalarının belirleyici ve başlıca konusudur. Lenin'in [eserlerinin-çev.] tamamı, Rus devrimiyle sınırlıdır. Ama Troçki için Rus devrimi onun yaşamında sadece bir bölüm, hiç kuşkusuz bu çok büyük bir bölüm; ama sonuçta daha büyük dünya sosyalist devrimi oyunu içinde yalnızca bir bölümdü.

Troçki ve klasik Marksizm

Troçki'nin siyasi iktidarı yitirmesinin ardından ortaya koyduğu çalışmaların incelenmesi tek bir konferansın kapsamını aşar. Ama bu konferansı sona erdirirken, Troçki'nin teorik mirasının can alıcı bir ögesine; onun, klasik Marksizmin son büyük temsilcisi olarak rolüne vurgu yapmak istiyorum.

Klasik Marksizmden söz ederken kafamızda iki temel anlayış bulunuyor. Bunlardan birincisi, toplumdaki temel devrimci gücün işçi sınıfı olduğu; ikincisi, Marksistlerin temel görevinin, onun siyasi bağımsızlığını sağlamak uğruna, yorulmaksızın, teorik ve pratik olarak çalışmak olduğudur. Sosyalist devrim bu kesintisiz ve ödünsüz çalışmanın ürünüdür. İşçi sınıfının siyasi bağımsızlığı zekice taktikler yoluyla değil; en temel anlamıyla eğitim yoluyla (her şeyden önce işçi sınıfının siyasi öncüsünün eğitimiyle) sağlanabilir. Kestirme yollar yoktur. Troçki'nin sıkça uyarılmış olduğu gibi, devrimci stratejinin en büyük düşmanı sabırsızlıktır.

20. yüzyıl işçi sınıfının en büyük zaferlerine ve en trajik yenilgilerine tanık oldu. Geçtiğimiz 100 yılın derslerinin özümsemesi gerekiyor ve yalnızca bizim hareketimiz bu görevi yerine getirmeye başlamış durumda. Tarihte hiçbir şey boşa gitmez ve unutulmaz. Uluslararası işçi sınıfının bir sonraki büyük kabarıışı ki bu kabarışın uluslararası çapı kapitalist üretimin küresel bütünleşmesi eliyle güvence altına alınmıştır, Troçkizmin, yani klasik Marksizmin düşünsel olarak yeniden canlanmasına tanık olacaktır.

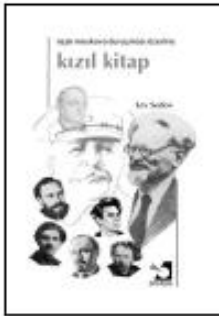
Dipnotlar

[1] International Trotskyism, s. 322 2 cilt 21, s. 103-104

[2] Age. cilt 21, s. 103-104

TEKNOLOJİ, İLERİLEME, İNTERAKTİFİLENEBİLİR DİNİMİZ ÜZERİNE
**TOPLUMSAL
EŞİTLİK**
e-bülten

TEKNOLOJİ, İLERİLEME, İNTERAKTİFİLENEBİLİR DİNİMİZ ÜZERİNE
**TOPLUMSAL
EŞİTLİK**
toplumsalesitlik.org

**kitap, bülten ve broşür
istekleriniz için
iletisim@toplumsalesitlik.org**

